

Mosonyi (Wenger)

A munkásmozgalomnak is megvan a maga folklórja és megvannak a mesés alakjai. Amikor 1934 őszén kiérkeztem Párizsba, két ilyen legendás figura élt körülünkben. Az egyik — szerencsére — ma is él, akkor a pajkos Mák volt a fedőneve, most nagyhírű „rendes” neve Mérei Ferenc, s a lélektan kiváló tudósa. A másikat akkor Wenger néven ismertem meg, s csak több évtized múltán jutott tudomásomra, hogy e név a Weinberger összevonása. Előbb csak hallottam Weinberger Jánosról: szemináriumok hőse volt. Nem hígtott brosrúrákat adott le, magát Marxot olvasta, s nemcsak a *Kiáltványt*, hanem *A tőkét* is.

Mellesleg ez a szép fekete fiú utcai hegedűsként tengette életét, vándormuzsikusként kéregetett, amíg később nem lett „hivatásos forradalmár”, magyarul: fizetett pártalkalmazott. Előéletéről, magánéletéről akkor nem sokat tudtam, pedig — mint *Párizs nem ereszt el* című emlékezéseimben megírtam — nemsokára közeli munkatársra lettem a *Szabad Szó* szerkesztőségében. Valamilyen megtagadott régi úriasszonyról regéltek, akivel Pozsonyban látványosan szakított, s 1928-ban, vagyis előttem hat évvel kijött Párizsba, ahol minden ragyogó képességével a mozgalomba vetette magát, keresett előadó és jó tollú újságíró, majd szerkesztő* lett. 1936 elején közösen írtuk *Figyelő I. és II.* álnévvel (annyira közösen, hogy ma már nem tudom eldönteni: melyik cikket írtam én, és melyiket ő) *A magyar ellenforradalom párizsi zászlóhordozói* sorozattal leplező dörgedelmeinket a *Szabad Szó*-ba. Ezek a heves kifakadások többek közt a később vérszomjas fasisztává vedlett Baráth Tibort (a háború alatt Kolozsvárott történelemtanár volt) vették célba. Titkos tájékoztatónk Mód Péter volt, a későbbi párizsi nagykövet.

Wenger szorgalmasan, lelkesen írta cikkeit. Különösen a Népfront-korszakban jelent meg sok írása, köztük nem egy maradandó, olykor esszének is beillő dolgozata. A párizsi magyar hetilapban jelentek meg interjúi (például Aragonnal), kritikái a francia írók műveiről (Vaillant-Couturier, Plisnier), visszapillantó írásai Frankel Leórol, Petőfiről, pályaképei (például Gorkijról), s érdeklődéssel fordult a falukatatók munkássága felé is. Cikkeit átvette az egész emigrációs sajtó, illetve közölték hajdani hazájának, Csehszlovákiának a lapjai is. Olykor külön cikket írt ilyen „külhasználatra”, például a New York-i *Új Előre* című napilap 1937. március 15-i vasok ünnepi számába, éspedig ezúttal *Emlékezés februárra* címmel az 1934-es párizsi puccskísérletet idézte, imitt-amott elég líraian (akkor még nem tudtam, hogy ifjú pozsonyi forradalmár korában költösködött is — erről csak néhány éve értesültem, Szalatnai Rezsőnek a *Kortársban* megjelent cikkéből).

Én, aki már itthonról küldtem cikket a *Korunkba*, 1934-től (tehát nem 1936-tól, amint tévesen áll a *Szerkesztette Gaál Gábor* című, 1976-os Magvető-kötetben) a folyóirat párizsi „periszkóp“-ja lettem Bölöni oldalán, rábeszéltem Janit, csapjon fel ő is a kolozsvári lap munkatársának. Meg is tette: tizenegy írása jelent meg itt, 1937 és 1939 között, változatos témákról. Az időszzerű politikai vagy művelődési cikkeken kívül szép lírai megemlékezéssel búcsúzott Paul Vaillant-Couturier-től (1938. június); egy, nyelvésznek is becsületére váló tanulmányt közölt *A franciaországi magyarok nyelve* címmel (1937. december). Mosonyi Ferenc (e néven írt a *Korunkba*) egyik legjellemzőbb cikkét, amelyet az említett 1976-os gyűjtemény is közölt, 1938 őszén Paul Nizannak, *A összeesküvés* című (magyarul csak 1966-ban megjelent) Interallié-díjas regényének szentelte, s ebben határozott szavakkal foglalt állást a vulgármaterialista szemlélet és a sematikus ábrázolás ellen. A később történtek fényében csak szomorú rezignációval gondolhatunk Nizan és Mosonyi sorsának tragikus közös vonásaira: mindkettejüket koholt testvérvadás rettentő súlya alatt érte a korai halál...

* Téves tehát az 1976-os *Korunk*-válogatás jegyzete, mely szerint a Párizsi Magyar Munkást szerkesztette, ezt ugyanis még 1929-ben betiltották. Wenger e lap későbbi utódját, a *Szabad Szót* szerkesztette, miután Tarr Imre 1936-ban elment Spanyolországba.

1938 nyarán ugyanis hirtelen kettétört Wenger munkásmozgalmi pályája, furcsa és titokzatosnak rémlő körülmények közt felfüggesztették szerkesztői megbízatását, roppant súlyos vádakkal illették, amelyeket azonban nem bizonyítottak. Formálisan nem zárták ki ugyan az FKP magyar tagozatából, de minden mozgalmi tevékenységét kénytelen volt abbahagyni. Fentebb említett önéletrajzi könyvemben részletesebben beszámoltam ennek a leváltásnak mindmáig nem teljesen tisztázott körülményeiről. S mivel sem én, sem más, aki igazán ismerte, sohasem hitte el a szörnű árulás vádját, ideje, hogy tisztázzuk azt, amit még tisztázhatunk, és elérjük a jogos rehabilitálást. (Ez utóbbi már részben meg is történt: a *Párttörténeti Közlemények* 1979. 2. számában Pécsi Anna, a franciaországi magyar munkás-emigráció avatott krónikása egy kurta bekezdés erejéig kiter munkásságára, s leszögezi, hogy „Mosonyi Ferenc volt az, aki a legnagyobb hozzáértéssel és körültekintően igyekezett elemezni az antifasiszta összefogás hazai lehetőségeinek kialakulását“.)

Egyik újabb párizsi utam során, 1978 őszén végre találkozhattam kitünő kolégám özvegyével. Ekkor és később, egy 1979-es nizzai találkozás alkalmával, valamint néhány levélben mindarról tájékoztattott, amit egyáltalán nem vagy pontatlanul tudtam, és ami — úgy vélem — hozzátartozik a magyar munkásmozgalom, illetve haladó irodalom történetéhez.

Weinberger János 1908. december 27-én született a Pozsony melletti Újvároskában (Mestečko). Beregszászi származású felesége (Elefánt Mária) 1932-ben az Ady Körben ismerkedett meg vele, s 1937-ben kötöttek törvényes házasságot. Férje már 1928 előtt tagja volt a CSKP-nak. Amikor 1938-ban bekövetkezett az említett „felfüggesztés“, Wenger megtanulta felesége kisiparosi mesterségét, és Máriával együtt plissézoknyát készített. 1939. augusztus 31-én két detektív letartóztatta. Felesége sokáig kereste a főkapitányságon, a börtönökben, míg végül ráakadt a Santéban. Később őt is, mint sok más külföldi antifasisztát, a hírhedt pireneusi Le Vernet község mellett lévő táborba zárták (itt raboskodott Rajk László, Sebes Imre, Tamás Aladár is). Felesége 1940 októberében (tehát akkor, amikor az északi övezetet már négy hónapja megszállták a németek) meglátogatta a táborban. Az utolsó levelet 1942 szeptemberében írta, s közölte Máriával, hogy „családi átcsoportosítás“ címén a Párizs melletti hírhedt Drancyba, a keleti haláltáborok előszobájába viszik. Egy Hecht nevű magyar deportált még látta egyszer Auschwitzban, aminő a felesége képét nézte egy barakk mellé kuporodva. 1942-ben vagy 1943-ban pusztult el.

Nagy örömmel töltött el, hogy a Máriával való első találkozás nyomán megkaphattam mintegy kéttucatnyi Wenger-vers másolatát, s nem csekély meglepetés ért 1979-es találkozásunkon is: az özvegy átadta *Félemberek* című regényének — sajnos immott-amott hiányos — gépelt kéziratát, amelyet férje 1938-ban írt a párizsi munkásélet keserveiről.

Említettem már, annak idején nem tudtam, hogy verset is írt. Utólag, most felettébb becsülöm szerény önmegtartóztatását: mint szerkesztő — sok más hasonló helyzetben levő verselő mintájára — könnyen közzétehetette volna saját költeményeit. Nem tette. Okos, művelt ember volt, nagy irodalmi tájékozottsággal, biztos ízléssel, nyilván úgy vélte: a líra nem igazán az ő kenyere. Azt hiszem, lényegében igaza volt. Ám a megmaradt versek azt is bizonyítják, hogy nem volt költői tehetség híján, és talán ha a mozgalmi élet sodrása megengedi, lírai vénája is jobban kifinomulhatott volna. Sajnos, a versek keletkezését nem mindig lehet pontosan meghatározni, a *Rabcsajkám, kicsi csajka* című kivételével, amely alá oda van írva, hogy a Santéban született 1939 szeptemberében. Van azonban köztük egy pireneusi ciklus, amelyet a táborban írt.

Ne kívánja senki tőlem, hogy elfogulatlan műbírálattal kommentáljam e verseket. Hogyan is tehetném olyan sorok olvastán, mint amelyeneket a *Pireneusi éjjelek* című versben olvashatunk: „Csak azt szeretném el nem hinni, jaj, hogy egy nap én is meghalok / ... / S talán senki se tudja hol.“

Bajomi Lázár Endre

WEINBERGER JÁNOS

PIRENEUSI ÉJJELEK

Talán csak a sarki éjszakának oly mély a bánattölcésére, mint a tiétek,
pireneusi éjjelek

Szeretném néhány megilletődött szóval leszerelni koronátok,
mint erdőkerülő az állapotos szarvastehén agancsát

Szeretném megoldani ködfonta kötötök, ahogy a féltékeny
férfi oldja meg az álmában beszéden ért szeretője hálóingét
(Talán ez volna az első kielégítő megoldás.)

Szeretnék túljutni a sztratoszférán, lelkesebb fények udvarába

Szeretném az idő tengelyéből kiemelni vérző lelkemet

Szeretnék egy öleléssel megszeretni minden asszonyt egyetlen perc alatt

De ez a perc sűrűbb, mint a végtelenség

Már az archimédeszi pontról is lemondanék, pireneusi éjjelek

Csak azt szeretném el nem hinni, jaj, hogy egy nap én is meghalok

És a pisai ferde torony meg se moccan

És a csillagok le se hullanak

És minden marad a régiben

El nem hinni, jaj, hogy egy nap én is meghalok

S talán senki se tudja hol

S talán a félrebeszélő mezőkön keresi majd egy asszony haldokló kezdőbetűimet

Nem tudva, hogy a W lesz az olló, mely kettéhasítja a misztrált

S a J a jaj, mire felrezen a csempész valahol Andorra határán

Nem sejtve, hajh, hogy a W lesz az olló

S a J a jaj.

RABCSAJKÁM, KICSI CSAJKA

Rabcsajkám, kicsi csajka,
Fületlen, mint a fátum
Mi lesodort
A széles országútról,
De meghallgatni nem tud,
Nem is akar —
Óh mért szeretlek mégis?
A hajnal szürkeségén
Izgulva mért
Nyújtom feléd remegve
Mint lámpalázás ifjú

Száraz kezem?
Nem bánod ölelésem
Te szájról szájra járó
Süket lemez
Itt ténferegsz, s magadba
Szürod cellám kavargó
Emlékeit.
Több vagy te már, mint jelkép:
Merev időnknek méla
Bús hangszere.

Santé, 1939. szept.

